

FILOZOFSKI RUKOPISI HRVATSKIH FRANJEVACA XVIII. ST. U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU U BUDIMPEŠTI

FRANJO EMANUEL HOŠKO

Knjižnica samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti (*Budapest II, Martirok ut. 23*), danas središnjeg franjevačkog samostana u Mađarskoj, posjeduje bogatu zbirku rukopisa filozofskog i teološkog sadržaja. Najveći dio rukopisa u toj zbirci nastao je u 18. st. radom profesora franjevačkih visokih škola filozofije i teologije u Budimu ili u kojem drugom samostanu franjevačke pokrajine Bosne Srebrne, odnosno od 1757. provincije sv. Ivana Kapistranskog. Ova druga franjevačka zajednica nastala je odjeljivanjem od Bosne Srebrne, a okupila je u svom sastavu samostane među hrvatskim stanovništvom u podunavskim krajevima Mađarske kao i samostane u Slavoniji, Srijemu i Banatu. To je razlog da su Hrvati autori mnogih rukopisa u toj zbirci koja je nastala u negdašnjem hrvatskom samostanu sv. Franje u Budimu, a 1785. premještena je u samostan gdje se nalazi danas. U samostanu sv. Franje u Budimu boravili su hrvatski franjevci 99 godina (1686.–1785.) i iz njega upravljali s tri hrvatske župe u Budimu: župom uz samostansku crkvu za središnji dio grada uz lijevu obalu Dunava (*Viziváros, civitas Aquatica*) te župama u ondašnjim budimskim predgrađima Tukulju (*Tököly*) i Tabanu. U tom budimskom samostanu djelovali su također filozofsko učilište (1699.–1783.) i visoka bogoslovna škola (1710.–1783.), i to od 1723. u sastavu jedinstvene visokoškolske ustanove, tzv. „studium generale I. classis”.

Ovaj popis obuhvaća 21 filozofski rukopis od 13 autora; jedan je autor nepoznat, a dvojici se autorstvo može pripisati samo dvojbeno. Svi ti filozofski rukopisi zapravo su predavanja profesora filozofije, zabilježena od njih samih ili od njihovih studenata. Na temelju ovog popisa ne može se ocijeniti stupanj originalnosti tih spisa; ali se svakako radi o interpretacijama koje su sastavili naši ljudi ili o interpretacijama kojima su se oni služili u svom predavalačkom djelovanju. Stoga svi ovi spisi upotpunjuju ne samo hrvatsku filozofsku historiografiju i bibliografiju, nego također predstavljaju dokumente za povijest crkvenog školstva među Hrvatima i znak su pluralizma crkvene filozofske misli u Hrvata, jer su to visokoškolski priručnici skolastičke filozofije skotističkog usmjerenja.¹

1. Raspored u ovom popisu ovisi o abecednom redu prezimena autora rukopisa; također i onda kad je riječ o dvojbenom autorstvu. Kad je isti pisac autor više rukopisa, onda su oni poredani po vremenu nastanka.

JAKOČEVIĆ, Jeronim, *Cursus philosophicus*, Bajae 1763.–1764.

Papir; vel. 18 x 22 cm; str. (4)+112+(22)+(2)+326+(8); latinska kurziva; autograf; kartonski uvez, hrbat u koži.

Sastav rukopisa:

str. (4)+112+(22) Summulae seu Logica minor.

str. (2)+326+(8) Logica maior.

JAKOČEVIĆ, Jeronim, *Tractatus in Physicam generalem Aristotelico–scotisticam*, (Budae) 1766.

Papir; vel. 17 x 23 cm; str. (8)+612+(12); latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 2–220 (Physica).

str. 220–336 De infinito, loco, vacuo et tempore.

str. 336–392 De motu.

str. 392–441 De Astrologia.

str. 441–503 De Metereologia: de causa ventorum, de causa terraemotorum.

str. 503–507 De Phylographia.

str. 507–543 De Zoographia.

str. 550–612 De Psychologia.²

JAKOŠIĆ, Josip, *Institutiones philosophicae*, (Bajae 1767–1770).

Papir; vel. 17 x 21,2 cm; nepaginirano, 51 marginalni broj; latinska kurziva; autograf; kartonski uvez, hrbat u kožu.

JAKOŠIĆ, Josip, *Primae lineae Philosophiae activae universalis*, (Bajae 1767–1770).

Papir; vel. 20 x 25,2 cm; nepaginirano; latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.³

Bibliografski opis rukopisa sadrži samo osnovne podatke: redni broj ovog popisa, signaturu rukopisa u tamošnjoj zbirci, prezime i ime pisca, naslov djela, dimenzije, stanje i izgled kodeksa, eventualno broj stranica ili marginalnih brojeva.

Najkraći biografski podaci o autorima naznačeni su samo u bilješkama.

2. *Jeronim Jakočević* (Budim, 23. IV. 1739. – Petrovaradin, 16. IV. 1790.) studirao je filozofiju i teologiju u Budimu i Temišvaru (1756.–1763.). Ispit za profesora filozofije položio je 23. IX. 1763. u Osijeku. Filozofiju je predavao u Baji i Budimu na tamošnjim franjevačkim filozofskim učilištima (1763.–1766.), a teologiju na visokoj bogoslovnoj školi u Petrovaradinu (1769.–1775.). Bio je također direktor državnih gimnazija u Somboru (1783./84.) i Osijeku (1784.–1788.).

(JANKOVIĆ), Josip, (*Philosophia universa*, Valkovarini) 1739.

Papir; vel. 16 x 20 cm; nepaginirano; latinska kurziva; idiograf. pisar Jeronim Đurić, uvez u kožu i karton.

Sastav rukopisa:

Incipit: In nomine Sanctissimae Trinitatis . . .

Explicit: Dictata a R.P. Josepho a Valkovarino Lectore Generali nec non pro tunc temporis Commissario Visitatori Generali Provinciae S. Ladislai in Croatia. Auditore R.F. Hieronimo Gjurich 1739.⁴

JURKOVIĆ, Bartol, *Tractatus in artis Philosophiam particularem cum appendice Metaphysicae (continens)*, Budae 1735.

Papir; vel. 15,5 x 19 cm; str. 370+(14); latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 1–91 De motu et coelo.

str. 91–109 De generatione et corruptione.

str. 109–177 De qualitatibus seu calore, frigore, humiditate.

str. 177–221 De existentia spirituum, Dei et angelorum.

str. 226 Theses ex universa logica.

str. 286–369 De Physica.

str. 370 Theses ex universa Philosophia, Budae X. Yunii 1735.⁵

3. Josip Jakošić (Budim, 2. VII. 1738. – Budim, 13. II. 1804.) nakon studija filozofije i teologije u svom rodnom gradu (1760.–1767.) bio je profesor filozofije na filozofskom učilištu u Baji (1767.–1770.). Predavao je također moralno bogoslovje u Radni (1770.–1773.). U tri navrata je bio provincijal provincije sv. Ivana Kapistranskog (1780.–1783., 1800.–1803., 1803.–1804.). Sastavio je važan dokument za povijest hrvatske književnosti *Scriptores Interamniae vel Pannoniae Saviae, nunc Slavoniae dictae* (1795.). Usp. M. Šrepel (izd.), *Grada za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knjiga 2., Zagreb, 1899.

4. Josip Janković (+ 25. III. 1757. u Rimu) rođen je u Vukovaru u prvom desetljeću 18. st. Filozofiju i teologiju studirao je u Rimu. Ondje je, čini se, predavao i filozofiju. U Vukovaru je šk. god. 1738./39. također predavao filozofiju, zamijenivši od kuge preminulog profesora Leopolda Breidenbeckera. Zatim je predavao teologiju na generalnom učilištu u Budimu (1739.–1749.). Obavljao je visoke upravne službe u franjevačkom redu kao generalni definator (1750.–1757.), provincijal Bosne Srebrne (1751.–1754.) i generalni vizitator. Tiskom je objavio više knjiga, koje razrađuju pitanja redovničkog života i redovničkog prava (usp. J. Jelenić, *Bio-bibliografija franjevac Bosne Srebreničke*, I, Zagreb 1925, 131–135).

5. Bartol Jurković (+ 3. III. 1764. u Cerniku) rođen je u Budimu. Filozofiju je predavao u svom rodnom gradu (1733.–1736.).

MATKOVIĆ, Filip, *Enchyridion Philosophicum*, Brodii 1765/66.

Papir; vel. 17,5 x 22,5 cm; str. (6)+347+(5); latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 1–7 Prolegomena in Artem Logico–Criticam.

str. 8–177 Logica.

str. 58 „Male sensit Cartesius dum ad inveniendam veritatem idearum claritatem atque distinctionem in subsidium vocavit”.

MATKOVIĆ, Filip, *Disputationes in Physicam transcendentalem seu Aristotelico–scoticam Metaphysicam*, (Brodii) 1766.

Papir; vel. 17 x 22 cm; str. (4)+349+(21); latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 4–71 Notio Entis.

str. 71–131 De causis.

str. 131–207 De Pneumatologia.

str. 207–349 Psychologia seu de anima.

MATKOVIĆ, Filip, *Philosophia naturalis seu Physica generalis*, Brodii 1767.

Papir; vel. 17, x 22,2 cm; str. (4)+347+(8); latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 328, 329, 330 iscrtane su grafikonima i shemama.⁶

MATKOVIĆ, Filip, *Philosophiae naturalis sive Physicae particularis tractatio prima complexa specialem corporibus doctrinam*, Brodii 1767.

Papir; vel. 17 x 22,3 cm; str. (4)+451+(5); latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

6. U jednom svesku zabilježio je nepoznati student Matkovićeve spise pod br. 9 i br. 10 ovoga popisa. Svezak se nalazi u knjižnici franjevačkog samostana u Našicama pod br. 4 među rukopisima; vel. 16,6 x 22 cm; str. 177+255; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

- str. 5–94 De cosmologia.
- str. 94–159 De meteoris aquaeis.
- str. 159–256 De meteoris igneis, aereis et lucidis.
- str. 256–270 Physica specialis, de phytologia.
- str. 270–308 De zoologia.
- str. 308–326 De homine.
- str. 326–451 Ethica.
- str. 437–446 grafikoni i crteži.⁷

PERECKI (PERECZKY), Antun, *Instrumentum scientiarum omnium seu Logica maior*, Illokini 1774; *Metaphysica*, Vukovarini 1775.

Papir; vel. 18,5 x 23,2 cm; nepaginirano, marginalnih brojeva 600+540; latinska kurziva; idiograf, pisar Dominik Martinović; kartonski uvez.⁸

Sastav rukopisa:

- marg. br. 1–600 Logica maior.
- marg. br. 1–546 Philosophiae mentis pars altera seu Metaphysica.

PERECKI (PERECZKY), Antun *Physica generalis*, Vukovarini 1775; *Physica particularis*, Vukovarini 1776; *Ethica*, Vukovarini 1776.

Papir; vel. 19 x 23,5 cm; nepaginirano, marginalnih brojeva 514+462+162; latinska kurziva; autograf; kartonski uvez.

Sastav rukopisa:

- marg. br. 1–514 Physica generalis.
- marg. br. 1–462 Physica particularis.
- marg. br. 1–162 Ethica.⁹

7. *Filip Matković* (Slav. Požega, 17. III. 1740. – Budim, 25. II. 1789.) studirao je teologiju u Budimu (1761.–1765.). Filozofiju je predavao na filozofskom učilištu u Slav. Brodu (1765.–1768.). Kasnije je predavao i teologiju i to u Petrovaradinu (1775.–1778.), Osijeku (1779.–1781.) i Budimu (1781.–1783.). Uz filozofske rukopise Matković je u rukopisu ostavio i teološke spise.

8. *Domini Martinović* poznatiji je po svom krsnom imenu Ignacije ili Ignjat. Franjevački red napustio je 1781. i stao na čelo hrvatskih i ugarskih jakobinaca. To ga je dovelo do smrtne osude i 20. V. 1795. do justifikacije u Budimpešti.

9. *Antun Perecki (Perczky)* (Budim, 26.III. 1748. – Budim, 15. XII. 1792.) bio je Hrvat iz budimske hrvatske naseobine; govorio je također njemački i samo ponešto mađarski. Filozofiju je studirao u Osijeku (1769.–1769.), a teologiju u Budimu (1769.–1773.). Ispit za profesora filozofije položio je 8. VIII. 1773. u Baji. Filozofiju je počeo predavati u iloku (1773./74.), a nastavio u Vukovaru (1774.–1776.). Predavao je i teologiju u Radni (1776.–1778.), Osijeku (1778./79.) i Budimu (1779.–1783.). Tiskom je objavio rasprave iz filozofije: *Cum propositiones ex Metaphysica* (Essekini 1776) i *Cum propositiones ex universa Philosophia* (Essekini 1776).

(PJANIĆ, Bernardin), *In octo libros Physicorum Philosophorum coriphaei Aristotelis juxta mentem subtilissimi theologorum principis Joannis Duns Scoti*, (Budae), 1729.

Papir; vel. 16 x 19,7 cm; nepaginirano; latinska kurziva; idiograf, pisar Ivan Vlahović; kartonski uvez; na hrptu natpis: *Franciscus a Vrana*.¹⁰

SPAIĆ, Ladislav, *Philosophia rationalis seu Logica item Ontologia seu Metaphysica*, Nassiciis 1758–1761.

Papir; vel. 18 x 23 cm; str. 46+149+48; latinska kurziva; autograf; uvez u karton i kožu.

Sastav rukopisa:

str. 1–46 Micro–Logica seu Summulae.

str. 1–149 Tractatus in universam Aristotelis Logicam ad mentem Subtilis Doctoris Joannis Duns Scoti.

str. 1–48 Tractatus in Aristotelis Metaphysicam.

SPAIĆ, Ladislav, *Physica generalis, Aristotelico–Scotica*, Nassiciis 1758–1761.

Papir; vel. 18,3 x 23 cm; str. (24)+403+(5); latinska kurziva; autograf; kartonske korice, hrbat u koži.

Sastav rukopisa:

str. 9–301 In 8 Libros Physicorum de corpore naturali.

str. 301–321 In libros Aristotelis de Coelo.

str. 321–345 In Libros Aristotelis de Ortu et Interitu.

str. 345–403 In Libros Aristotelis de Corpore animato.

SPAIĆ, Ladislav, *Tractatus in universam Aristotelis Physicam*, Nassiciis 1759;¹¹ *Tractatus in Aristotelis Metaphysicam*, Nassiciis 1760.

Papir; vel. 17,5 x 21,6 cm; nepaginirano; latinska kurziva; idiograf, pisar Antun Gašić; kartonski uvez.¹²

10. Bernardin Pjanić (+ Budim, 21. IV. 1730.) rođen je u Slav. Brodu potkraj 17. st., jer je 19. III. 1717. stupio u Baču u franjevački red. Filozofske i teološke nauke završio je u inozemstvu, a predavanja na filozofskom učilištu u Budimu započeo je 1727. i ondje umro obavljajući profesorsku službu.

11. U svesku vel. 18 x 22,5 cm, str. 432, koji se nalazi u franjevačkoj knjižnici u Makarskoj, zabilježio je Andrija Petar Ivičević Spaićev spis *Tractatus in universam Aristotelis Physicam* (Nassiciis 1759).

STOJČEVIĆ, Andrija (?), *Philosophiae pars prima sive Logica*, s. 1. 1751.

Papir; vel. 11 x 18,5 cm; str. 291+(1); latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

STOJČEVIĆ, Andrija (?), *Philosophica ad usum curiosorum communicata*, s. 1. s. a.

Papir; vel. 10,2 x 16 cm; str. 296+6; latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 1 Philosophica a R. P. A. S. J. ad usum. . .¹³

(RADIĆ, Filip), *Compendium seu introductio in universam Aristotelis Logicam*, (Budae) 1730.

Papir; vel. 16 x 20 cm; nepaginirano; latinska kurziva; idiograf, pisar Mijo iz Gradiške; uvez u karton i kožu; na hrptu natpis: *P. Stražeman Joannes, Philosophia, Budae 1730.*

Sastav rukopisa:

str. (9) Posveta provincijalu Ivanu Stražemancu navela je kasnijeg popisivača rukopisa da ovaj spis pripiše Stražemancu kao autoru.¹⁴

VILOV, Stjepan (?), *Philosophia naturalis seu Physica octo libris Aristotelis de Physico auditu seu auscultatione nuncupatis respondens*, In conventu Calissiensi 1715.

Papir; vel. 15,5 x 19,7 cm; fol. (157); latinska kurziva; autograf; kartonski uvez.

12. *Ladislav Spaic* (Nadallya, 2. XI. 1725. – Budim, 5. VI. 1799.) studij teologije završio je u Budimu (1754.–1758.). Filozofiju je predavao na filozofskom učilištu u Našicama (1758.–1761.), a zatim je bio profesor viših razreda gimnazije u Baji (1761.–1763.). Djelovao je i kao profesor teologije na visokim školama u Petrovaradinu (1765.–1769.) i u Budimu (1769.–1774.). U dva navrata upravljao je provincijom sv. Ivana Kapistranskoga (1774.–1777., 1793./94.). Od njega su također preostali u rukopisu teološki spisi.

13. *Andrija Stojčević* (+ 19. IV. 1764. u Osijeku) rođen je u selu Radovancima kraj Velike. Filozofiju je slušao u Baču (1742.–1745.), a teologiju u Budimu (1745.–1749.). Proforski ispit iz filozofije položio je 9. III. 1750. u Požegi, a filozofiju je predavao u Budimu (1750.–1753.). Moralno bogoslovlje predavao je u Iloku (1753.–1755.), a dogmatsko u Budimu (1756.–1758.) i Osijeku (1758.–1764.). U rukopisu su od njega sačuvani i teološki rukopisi kao i tiskom objavljeni popisi teza javnih teoloških rasprava.

14. *Filip Radić* (+ 17. IV. 1766. u Našicama) rođen je početkom 18. st. u Slav. Požegi. Filozofiju je predavao u Budimu (1730.–1733.), a teologiju u Osijeku (1733.–1745.). On je autor i teoloških spisa u rukopisu.

Sastav rukopisa:

fol. 1 r „Haec scripta a me descripta et tandem compacta. ne, cum non sint disputationibus et quaestionibus dissoluta, videatur foliis non unita. Anno Domini 1723. Aprilis 17. Fr. Stephanus Villov.”¹⁵

..... *Enchiridion dialecticum seu Logica Aristotelica*, s. 1. 1722/1723.

Papir; vel. 15,5 x 20,5 cm; nepaginirano; latinska kurziva; idiograf, pisar Franjo Ivanović Požežanin; uvez u kožu.¹⁶

ZUSAMMENFASSUNG

Die philosophischen Manuskripten der kroatischen Franziskaner im 18. Jh. in Franziskanerkloster in Budapest.

In der Sammlung der philosophischen und theologischen Manuskripten der Bibliothek des Franziskanerklosters des hl. Stephanus Protomartyrers in Budapest (Martirok ut. 23) befinden sich auch die Manuskripten der kroatischen Franziskaner die im 18. Jh. lasen die philosophischen Disziplinen an den philosophischen Hochschulen der Provinz Bosna Argentina vor, bzw. seit 1757 der Provinz des hl. Johannes von Capestrano. Genauer gesagt sie waren tätig an der philosophischen Hochschule in Budapest (1699–1783) oder in einer von anderen solchen Hochschulen diesen Provinzen inmitten der kroatischen Bevölkerung in den Gegenden neben Donau in Ungarn, oder in Banat, Srijem und Slavonien.

Dieses Verzeichnis besitzt 21 philosophische Manuskripten: 18 davon gehört den sicher festgestellten Autoren, 3 Manuskripten kann man mit Unsicherheit den zwei Autoren zuschreiben, und ein Manuskript ist des unbekanntenen Autors. Die sicher festgestellten Autoren sind: Jeronim Jakočević (1739–1790), Josip Jakošić (1738–1804), Josip Janković (+1757), Bartol Jurković (+1764), Filip Matković (1740–1789), Antun Perecki (1748–1792), Bernardin Pjanić (+1730), Ladislav Spaić (1725–1799) und Filip Radić (+1766). Unsichere Autoren sind Andrija Stojčević (+1764) und Stjepan Vilov (+1747).

Diese Manuskripten sind ein Teil des kroatischen kulturellen Erbes; kompletieren kroatische Historiographie und Bibliographie und stellen die Dokumenten der Skolastischen Philosophie und zwar der scotistischen Vision bei den Kroaten dar.

15. *Stjepan Vilov* (+ 5. XI. 1747. u Budimu) također je rođen u hrvatskoj koloniji u Budimu potkraj 17. st. Filozofiju i teologiju studirao je u inozemstvu; filozofiju, čini se, u Košicama (1713.–1716.). U rodnom gradu predavao je filozofiju (1718.–1721.), a teologiju u Osijeku (1722.–1729.) i Budimu (1729.–1739.). Ovaj filozofski spis, koji se ne može sa sigurnošću pripisati Vilovu kao autoru, čini se da je on ipak koristio u predavanjima svojim studentima. Vilov je autor pet teoloških spisa u rukopisu a tiskom je objavio knjižicu *Razgovor prijateljski među krstjaninom i ristjaninom* (Budim 1736). Po tom djelu začetnik je slavonskog pravopisa.

16. *Franjo Ivanović* rođen je u prvim godinama 18. st. u Slav. Požegi. Filozofski i teološki studij završio je u inozemstvu. Na franjevačkom filozofskom učilištu u svom rodnom gradu predavao je filozofiju (1729.–1732.), a teologiju u Budimu (1733.–1735.) i Osijeku (1735.–1744.). Bio je provincijal Bosne Srebrne (1745.–1748.). Zbog sukoba s crkvenim i državnim vlastima kasnije je morao napustiti svoju franjevačku zajednicu pa je boravio u Austriji i 1761. u Veneciji. U rukopisu su preostali neki Ivanovićeви teološki spisi.